

מכתבו של דוד בן־גוריון לנתן אלתרמן, לאחר פרסום השיר "לעזרת הרופא" במדור "הטור השביעי" ב-15 במאי 1952

ירושלים, כ"ו באב תשי"ב, 17 באוגוסט 1952

ידידי אלתרמן,

אני קורא ותיק של הטור השביעי, ותמיד נהנה ונשכר מקריאתו, אם כי לפעמים איני מסכים עם המגמות והמסקנות הפוליטיות של כמה משיריך האחרונים, כי אין מקשין על משורר.

הפעם קראתי שירך ביום ו האחרון בצער רב. ילד מת אין אולי דבר מצער ומכאיב יותר ממנו, והרבה שלוחים למלאך המוות, וחכמת הרפואה לא הצליחה עדיין להתגבר על השטן, ובהרבה מקרים (כגון במחלה הארורה של שיתוק ילדים) אינה יודעת אפילו מקור המחלה. גם המדינה אין בכוחה לעשות כל מה שדרוש לעשות. וקל אפוא להסעיר הלבבות של ההורים. רק לפני שבועות אחרים עברה עלי כוס זו: נכדי חלה בשיתוק ילדים ומצבו היה נואש, ורק בדרך נס ניצל ושב לאיתנו.

אבל מספר הרופאים והאחיות וצורכי הצבא "בשגרת מילואים" הן בעיות מעשיות, ויש לדעת העובדות בטרם באים לקבול ברבים, אפילו בצורת שיר נחמד לקריאה; קרוב אני קצת למלאכה זו (לא של הרפואה אלא של הרופאים, המחסור ברופאים ביישובים בודדים ובצבא ובמעברות), ואני מצטער להגיד שהטחת אשמותיך הכבדות בלי ידיעת העובדות, אם כי אין לי צל של ספק שכתבת מה שכתבת בכוונה טהורה וכנה אבל זו בלבד לא מספיקה כשהדבר נוגע לרגשות הורים ולצער גידול בנים. יש לדעת העובדות והמקורות שמהם קיבלת הדברים. איני חושד בהם שבכוונה הטעוך, אלא אף הם אינם יודעים, וחבל מאוד שעשית (לפי מיטב ידיעתי) עוול רב לאנשים אחראים במשרד הבריאות החרדים על שלום ילדינו לא פחות ממישהו אחר אם כי עשית זאת בלא כל זדון.

תסלח לי על התערבותי בענייני ספרות. איני מבקר ואיני מרשה לעצמי לבקר סופרים. אולם שיריך יש בהם לעתים קרובות (וזוהי מעלתם) יותר קצת מ"ספרות" בלבד; ואתה דנת בענייני נפשות, ומשום כך הרשיתי לעצמי להעירך מה שהעירותי בכל יראת הכבוד שאתה ראוי לה.

בהוקרה

ד. בן-גוריון

מכתב תשובה של נתן אלתרמן לדוד בן־גוריון מיום 19 באוגוסט 1952

לכבוד ראש ממשלת ישראל

ד.בן־גוריון

מר בן־גוריון היקר והנערץ,

רגש־תודה מילאני בקראי את מכתבך. זה הקשב וזו התגובה הערה וזו היכולת להבקיע בטרדותיו של יום, כדי לבוא במגע של מכתב־אישי עם השואל והמקשה. – כל אלה אינם שכיחים ביותר לא אצלנו ולא בעולם, ויסולח נא לי על יותר משמינית שבשמינית של גאווה שאני מתגאה במקרים אלה עליך ועל מדינתנו שמחיצות־נוהל וגדרים אחרים נופלים בה לפתע מפני חשיבותו של ענין לעצמו.

אכן, שמח אני וגאה על מכתבך, אך אנא הרשני נא להוסיף ולהיאחז בו כבאפשרות שניתנה לי לשוב להביא לפניך במישרין נושא שעליו כתבתי בעתון ושעליו נפנית להעיר לי. עושה אני זאת לא רק כדי לצדק עצמי ולהראות כי לא בחופזי כתבתי מה שכתבתי. עיקר כוונתי להניח לפניך תמציתו של ענין כדרך שנתגלה ונסתבר לי. חשיבותו, שאינה מוטלת בספק, אולי תכפר על טרדה זו שאני שב ומטרידך עליו.

אמסור עיקריהם של דברים ולא אלאה אותך בפרטים. כיצד הגיעתני השמועה על תנאי־המצוקה הקשים בשטח אישפוז הילדים? לפני שלושה־ארבעה שבועות בא אצלי רופא־ילדים רב־זכויות בארץ, מנהל מחלקת־הילדים של אחד מבתי־החולים המרכזיים שלנו, ושח לי שהחליט בנפשו כי עת לעורר ולהזעיק את הגורמים־הקובעים ואת הציבור על התנאים שבהם שרויה חזית זו של ריפוי תינוקות. לאחר שביקרתי אצלו בביתו ולאחר ששמעתי מפיו תיאור ראשון של הנעשה ונתחוורו לי מקצת עובדות ומקצת מיספרי־סטאטיסטיקה מחכימים ומרעידים, הבאתי את הדברים לפני אחדים מחברי מערכת "דבר". אכן, דחיפותה וכוח־אזעקתה של השאלה מצאו אוזן קשבת והוחלט לבדוק פרשה זו ולברר. כמה חברי מערכת, בתוכם דן פינס, דוד זכאי ואני, יצאנו לעמוד על הדברים מקרוב. ביקרנו במחלקות־הילדים של בית־החולים ביילינסון, בית־החולים ע"ש אסף הרופא בצריפין ובית־החולים העירוני "הדסה" בתל־אביב. שוחחנו עם מנהלי מחלקות־הילדים ועם רופאים ואחיות מן השורה

ולאחר הביקורים הללו הוזמנו עוד כמה רופאים ל״דבר״ לשיחת סיכום ולתוספת אינפורמאציה.

מכל העדויות הנ״ל נצטרפה לעינינו תמונה שלא נתנה בשום פנים לעבור עליה לסדר־היום. נצטרפה תמונה של חוסר משווע במיטות ובידים עובדות. של צפיפות ועומס. של הורים מיוגעים ומפוחדים הנידחים בלך־ושוב, של ילדים ותינוקות המטולטלים משער בית־חולים אל משנהו, באם העלתה הבדיקה שבחדר־הקבלה של ביה״ח כי עוד כוח בהם להיטלטל ועוד לא הקיץ הקץ. רופא־תורן באחת ממחלקות־הילדים שבהן ביקרנו (רופא שעלה, אגב, מאנגליה והקדיש עצמו לעבודת־קודש זו בארץ) אמר לי כי אין ספק בלבו, ש״רופאים צעירים, העובדים בחדרי־הקבלה, סופם ליהרס מבחינה מוסרית ומקצועית, מאחר שהם נאלצים לדחות יום־יום ילדים שבכל מצב אחר היו האתיקה המקצועית וחוקי הרפאה מחייבים לקבלם לטיפול״. אכן, חריפותה של השאלה מובלטת עוד יותר אם שׂמים אל לב כי רמת השכלתם ותנאי שיכונם ואורח־חייהם של הורי הילדים הללו צריכים, לכאורה, לכפות על שירותי־הבריאות שלנו לקבל את התינוקות הללו לטיפול אף במקרים **קלים** מן המקובל, מאחר שהילד החולה, המוחזר בתנאים אלה למקומו, מוחזר, בעצם, למקום־הסכנה. גם ההדרכה וסמי־המרפא הניתנים להורים שם ״ריפוי בבית״, אינם מפיגים מן האחריות הנשארת מעיקה ורובצת על מצפונו של הרופא.

אך לא רק מקרי הדחיה והטלטול מעידים על חומרת המצב. גם אותם תינוקות שזכו ונתקבלו לאישפוז, שזכו והם מופקדים בידיהם היגעות והאמונות של הרופאים והאחיות שומרי משמרת הקודש, מעידים שרופא־חולי־עמו־ישראל מלאכתו חורגת כיום מכל מסגרת של ימים כתיקונם. אחוז ניכר של הילדים הוא מסוג מקרי ״התזונה הלקויה״, מנידחי תפוצות־המזרח שהועלו לישראל כל עוד נפשם בם, ואילולא שופרו של משיח לא היו רואים אולי כיום אורות של עולם. ב״מקרים״ אלה מסתערת המחלה על גוף, שכל אחיזתו בחיים היא בחוט־השערה. הרזון והתשישות אין לשערם, ואחד הרופאים שהוליכנו אומר כי ״כזאת רואים רק בהודו״. אמנם החוים הללו **מתקבלים** לטיפול וכשאתה רואה אותם מוטלים פעורי־פה ועצומי־עינים וצנצנת הנוזלים, התלויה מעליהם והגדולה כמעט מגופם כולו, מזינה אותם בצינור דרך הווריד, מתאוה אתה כמעט להלך על בהונות כדי לא להפריע את העבודה הזהירה והמפרכת הנעשית כאן לקיום נחלת־החיים המלחשת בקרבם, אך עם זאת אין אתה יכול שלא להרהר כי עם שיש לו אחוז כזה של חולים **כאלה** צריך לעשות בשטח ריפוי ילדים ואישפוזם

למעלה ואף הרבה למעלה מן הנורמה המקובלת, ואילו אצלנו עודה מעשה רחוק מלמלא את הצורך והפרוץ עוד מרובה על העומד.

מה הדרך לתיקון? אמנם לא כל הרופאים ששוחחנו עמהם שמו את הדגש במקום אחד. היו שהטעימו בעיקר את חשיבות חיזוקה של העבודה הפרופילאקטית והחינוך להיגיינה בישובי העולים והיו שעמדו על ההכרח להגדיר ראשית־כל את מספר המיטות כתביעתה של שעת־החירום. בדבר אחד היו כולם תמימי־דעים: רמת התרבות והמצב הגופני הירוד של חלק גדול מן האוכלוסיה, הרחוק מהלכות שמירת בריאות, מחייב היחלצות לשידוד־מערכות בשטח אישפוז ילדים. ועוד נקודה אחת שהוטעמה בכל לשון ובה נתקלנו בכל שיחה, היא הנקודה שעליה עמדת במכתבך – ענין גיוס האחיות והרופאים לעתודות. גיוסים אלה מוציאים אנשים (אף בחדשי קיץ אלה שהם חדשי עומס שלמעלה מן הרגיל) מחזית שאינה מספקת אף בכוחות העומדים לרשותה. הכול יודעים שאף בזמן המלחמה עצמה היו משאירים אנשים בעורף במקומות ששירותם נמצא חיוני. מדוע אין נוהגים כך לענין מילואים לגבי תחום זה המשווע לעזרה? אנא, אל תראה בדברים אלה שמץ התעלמות מערכו היסודי והמכריע של צה״ל ושל מילואיו. את מכתבך קיבלתי בשובי מסיור בשטח התמרון, בו זכיתי שוב לראות משהו מן העמל השורשי והמתמיד שהצבא משקיע בבנינם ושמירתם של העם והמדינה. יודע אני גם זאת שצה״ל, נוסף על ההלכה והתרגול המפרכים של מלאכת המגן, נושא גם במשימות שכמותן לא ידע צבא בעולם והוא עמוד־התיכון גם בתחום הנחלת ערכי תרבות וערכי השכלה ואזרחות עברית לעם המתנער מעפר. אך **דווקא משום כך**, האין הצבא צריך ״לוותר״ פה ושם ולעבור על חוקי־נוהל שלו עצמו ולהירתע מלפגוע, בשטח שצוין כאן, פגיעה שהפסדה במקומה גדול משכרה במקום אחר?

אתה כותב כי הטחתי אשמותי הכבדות בלי ידיעת העובדות, אך עובדות אלו ששמענו וראינו, אני וחברי מן המערכת, ודברים אלה שעמדנו עליהם, האומנם צריכים היינו לפסוח עליהם ולא להיות להם לפה? האומנם היינו מעידים בכך על מידה גדולה יותר של אחריות ומילוי־חובה כלפיהם, מאשר בקומנו להעלותם לבירור ולעיון? משער אני שיש לה למדינה ולעומדים בראשה בעיות גדולות ומעיקות למכביר ואף ענין האישפוז עצמו, לא רק במחלקות־הילדים, הוא דוחק ותובע תיקונו. אך דומני שתחום זה של ריפוי תינוקות מחובתנו לתקנו בכל ההקדם. יש דברים ושאלות אשר יחד עם נימתם הציבורית משתרגים ומשתלבים בהם גם שורשים ועיקרים שביסוד חיי נפשו של אדם וברבדיו העמוקים ביותר, אלה שעליהם עומדת בסופו של חשבון גם החברה. אחד

ממניעים ורבדים אלה הלא הוא יצר אב ואם, הלא היא אותה דחיפה ראשונית וייצרית לבוא לעזרתם של הורים וילד. חברה שיצרים כמו אלה מתרפים בה, חובה להעירם ולעוררם, שכן בלעדיהם היא מאבדת מכוח־הדחף הראשוני של חיים ומקניניהם היקרים ביותר. יודע אני, ואף מכתבך מעיד, שלא אתה הוא שצריך להעמידו על כך ולא אתה עשוי להסיח את הדעת מכמו אלה, אך ייתכן שהענין לא הוצג לפניך בצורה המלאה והראויה ואותו עוול שנעשה לדבריך "לאנשים אחראים במשרד־הבריאות" על־ידי הדברים שנכתבו בעתון, אולי אף הוא יהיה כדאי, בסופו של דבר, אם יקומו ראשי המדינה לתקן את העוול הנעשה יום־יום על ספי בתי־החולים והוא מעוות שיכול לתקון וצריך לתקון.

סלח לי שבאתי ברוב דברים. מכתבך פתח לפני, כאמור, את הדרך להביא את השאלה ישר לפניך ולא קמה בי רוח להחמיץ שעת־כושר זו שבאה לידי. בטוח אני כי אם תשוב ותבדוק את הענין ואם תיווכח לדעת כי אמנם אין הוא כשורה, תדע להעלות לו ארוכה.

ברגשי־כבוד עמוקים,

נתן אלתרמן

19.8.1952